

CSENGERI IMRE TISZTHELYETTES – ELSŐ A VITÉZEK KÖZÖTT IS!

Csengeri Imre tiszthelyettes

Csengeri Imre tiszthelyettes az MH 5. Bocskai István Lövészdandár 39. lövészzászlóaljának jogelődje, a 39. gyalogezred katonájaként harcolta végig az első világháborút. A háborúban végrehajtott kiemelkedő katonai tettei, majd a háború utáni példás családi élete miatt példaképként kell tekintenünk rá. Csengeri Imre 1888-ban született Hajdúnánáson, református családban. Az első világháborúban a cs. és kir. 39. gyalogezred tiszthelyetteseként harcolt, és tettei alapján mindenképpen az ezred legkiemelkedőbb alakjai közé tartozik.

A géppuskás szakasz élén

Csengeri tiszthelyettes (a „tiszthelyettes” rendfokozat a legmagasabb altiszti rendfokozat volt, így ma főtörzsőrmesternek felel meg) az I. zászlóalj géppuskás osztagában szolgált. Akkoriban a géppuskákat külön alegységbe szervezték, és az ezred minden zászlóalja rendelkezett egy géppuskás osztaggal. Hőstetteinek többsége ezzel a jelentős tüzerével bíró tüzérvérrel függ össze. A rendszeresített fő fegyverzet a Schwarzlose M.07/12. típusú, vízhűtéses géppuska volt. Mivel a fegyver teljes tömege meghaladta a 40 kg-ot (állvánnyal és pajzsral

együtt), a tüzfegyvereket lovakra vagy öszvérekre málházva szállították. A géppuskás század (*hivatalos megnevezése I. géppuskás osztag, részleg – Maschinengewehr Abteilung I.*) állományába rendszerint 4 géppuska volt szervezve, és személyi állománya 100 fő körül mozgott. Például 1916 áprilisában az osztag harcértéke a következő volt:

Az I. géppuskás osztag harcértéke 1916. 04. 13-án*			
Tiszt	Hadapród	Legénység	Géppuska
3 fő	1 fő	100 fő	4 db

* HL. II. 482. K. u. k. 39. Inf. Reg. 5.d.

Csengeri Imre a Nagy Háború előtt szüleit és testvéreivel Hajdúnánáson élt, innen ragadta el a háború. 1914 júliusának végén, a mozgósításkor vonult be a 39. gyalogezredhez, és egészen a háború végéig harcolt. Valószínű, hogy a háború előtti tényleges katonai szolgálatát is 39-es katonaként szolgálta le. Annyi bizonyos, hogy részt vett az 1912–1913-as mozgósítási gyakorlatban, amit az elismerései között megtalálható, a mozgósítás emlékére alapított emlékkereszt is igazol. A fronton megjárta – az ezred harcainak megfelelően – a szerb, orosz és olasz harcot is.

Vitézségével hamar kitűnt. Az ezred géppuskás osztagai az 1914 őszi lezajlott ütközetekben mesterien használták tüzgépeiket. Mivel még nem alakultak ki műszakilag berendezett állások, a géppuskák mindkét oldalon nagy veszteségeket okoztak. Az ezred géppuskásai tüzfegyvereikkel gyakran mentették meg az ezred zászlóaljait a bekerítéstől vagy az átkarolástól. Ezekben a harcokban Csengeri Imre kiérdemelte az I. osztályú (Nagy) Ezüst Vitézségi Érmét.

A többi elismerést már az olasz fronton kapta. Hamarosan birtokosa volt a II. osztályú (Kis) Ezüst Vitézségi Éremnek, és (egyik sebesüléséért) természetesen elnyerte a Bronz Vitézségi Érmét is.

1917. május 14-én (10. isonzoí csata) éjszaka az olasz tüzérség több órán át lőtte a 39. gyalogezred állásait. Még az éjszaka folyamán kis erejű gyalogsági támadást indítottak, amit a saját századok sikeresen visszavertek, majd újra megkezdődött olasz részről a tüzérségi tűz, ami egészen délig tartott. Ezt az olasz gyalogság támadása követte, ami elsősorban az ezred jobb szárnyának csatlakozása ellen irányult. Itt – a Fajti hrihtől ÉK-re – az ezred I. zászlóaljának 1. százada volt védelemben. A század, illetve a zászlóalj géppuskás osztagának egy szakasza megállította az olasz támadókat, akiket ezekután igen sikeresen pusztított a Csengeri Imre géppuskás szakasza által lőtt oldalazó tűz. A pusztítást az olasz gyalogságra vezetett tüzérségi zárótűz fokozta, miután az ellenséges gyalogság jelentős része megadta magát a jobb szárny szomszéd osztrák lövészezrednek.¹

1917. augusztus 19-én (10. isonzoí csata) az olaszok az ezred I. és IV. zászlóaljának állásait támadták. Amíg a IV. zászlóalj állásaiba betört olasz gyalogságot rövid idő alatt sikerült meghátrálásra kényszeríteni, addig az I. zászlóalj védőkörletében az olaszok jelentős sikereket értek el. Itt az I. zászlóalj 3. századának egy része, illetve az egyik géppuskás szakasz fogságba esett. Az eredeti helyzet visszaállításának érdekében indított ellenlökés, melyet a 2. század, illetve az ezredtartalék 6. század hajtott végre, Csengeri Imre tiszthelyettes géppuskás szakaszának támogatótüze mellett indult meg. A határos támogatótüzet kihasználó századok kiverték a beékelődött olasz erőket a saját állásokból, és jelentős számú foglyot ejtettek.² Ezért a tettéért másodjára is elnyerte az I. osztályú (Nagy) Vitézségi Érmét.³

1 Lépesfalvi Lépes Győző – Mátéfy Artúr: A debreceni 39. gyalogezred világháborús története. Debrecen, 1939, 283. o.

2 Lépesfalvi, 311. o.

3 Nyírvidék, 1921. augusztus 3. https://library.hungaricana.hu/hu/view/Nyirvidek_1921_08/?query=csengeri%20imre&pg=7&layout=s

39-es század csoportképe a frontra indulás előtt

Augusztus 21-én Csengeri Imre újra kitűnt az I. zászlóalj támadó olaszok elleni harcban. Az olasz gyalogság 09.45-kor indult nagy erejű gyalogsági támadása egészen a zászlóalj állásai előtt lévő műszaki akadályokig jutott. Az ott tüzzel megállított ellenséges erőkre a zászlóalj tüzérségi zárótűzet kért, aminek hatására a támadás összeomlott. A zászlóalj sikeresen megállította a további olasz támadásokat, és emellett géppuskáival oldalazó tüzet vezetett a IV. zászlóalj támadó olasz erőkre. Ennek ellenére a több hullámban, nagy erőkkel támadó olasz gyalogság betört a IV. zászlóalj védelmébe, ahonnan erőit csak nagy erejű ellenlökéssel lehetett kiszorítani. Csengeri Imre nemcsak a géppuskáinak tüvezetése során emelkedett ki, de a vezetést erős tüzérségi tűzben is folytatta, valamint az ellentámadásban is részt vett.⁴

1918-ban a Piavén történő átkelésnél ismét kiemelkedő haditettet vitt véghez szakaszával. Az ezred 1918. június 15-én Montellónál kezdte meg az átkelést a megáradt folyón. A folyót, mely az ezred átkelési szakaszán 1200 méter szélesre duzzadt, több – összesen 800 méternyi – sziget tagolta. Az átkelőeszközöket ezeken a száraz részeken emberi erővel kellett átsegíteni. Az átkelést az I. zászlóalj kezdte meg, mialatt Csengeri Imre géppuskás szakasza az első lépcsők előtt foglalt terepszakaszt az egyik homokszigeten, majd tüzével támogatta a zászlóalj

századainak átkelését. Ez elsősorban az átkelési ponttal szemben lévő olasz tüzfegyverek tüzzel történő lefogatásával valósult meg.⁵

Eskü a bekerítésben

A trevisói vasútvonalakért vívott harcokban (1918. június) a tisztii veszteségek miatt átvette zászlóaljának (I. zászlóalj) parancsnokságát, és több napig gyakorolta azt. Vezetésével a zászlóalj 27 (a különböző írott források, illetve a család információi az olasz támadások számát eltérően adják meg: 13, 22, 27 alkalom) olasz támadást vert vissza. Ekkor történt, hogy mivel az erősítésért küldött katonái egyike sem érte el a saját csapatokat, végül ő maga indult erősítésért. Megeskette a katonákat, hogy az állásokat távollétében is tartani fogják, illetve ő is esküt tett, hogyha kell, még sebesülten is, hordágyon hordozva is meg hozza a várt erősítést, és visszatér katonáihoz. Sikeresen elérte a saját erőket, ahol a már halottnak hitt, megviselt katonát maga József főherceg szólította meg és invitálta a harcok kipihenésére. Ő azonban ragaszkodott a mielőbbi induláshoz, így szavát megtartva, az erősítés élén érte el újra szorongatott helyzetben lévő katonáit.⁶

Az összeomlás után hazatérő tisztihelyettes még utoljára fegyvert ragadott, és tagja volt az 1919-ben a csucaai fronton bevetett, 39-esekből verbuválódott, Vályi Nagy Frigyes ál-

tal vezetett zászlóaljaknak. A Székely Hadosztály tagjaként is példát mutatott hazafiasságából. Harcolt a románok ellen (vagyis így már küzdött minden olyan nemzet ellen, amelyekkel szemben a 39. gyalogezredet bevetették: szerb, orosz, olasz, román); a csucaai összeomlásnál megsebesült. Nem csatlakozott azon társaihoz, akik a Székely Hadosztály megszűnése után a Tanácsköztársaság kötelékében harcoltak tovább. Végleg hazatért szülőfalujába. Itt rendőrként szolgált tovább Hajdúnánás román megszállása alatt, majd a románok kivonulása után a csendőrtartalék parancsnokhelyettese lett. 1919 júniusában belépett a Nemzeti Hadseregbe, és 1920 novemberében tette le végül a fegyvert.⁷ A háború után, az 1920. 06. 19-én megjelent magyar királyi honvédelmi miniszteri rendelet igazolta.⁸ Majd 5 és fél évig szolgált fegyverrel hazáját.

Kitüntetései: Arany Vitézségi Érem, I. osztályú (Nagy) Ezüst Vitézségi Érem két alkalommal, II. osztályú (Kis) Ezüst Vitézségi Érem, Bronz Vitézségi Érem, Károly-csapatkereszt, Magyar Hősi Emlékérem, Sebesültek Éreme, 1912–13-as Mozgósítási Emlékkereszt.

Csengeri Imre 13 helyen sebesülve fejezte be a háborút. Három alkalom-

7 Nyírvidék, 1921. augusztus 3. https://library.hungaricana.hu/hu/view/Nyirvidek_1921_08/?query=csengeri%20imre&pg=7&layout=s

8 https://adtplus.arcanum.hu/hu/wiew/HonvedsegiKozlony_1920_2_szemelyes/?query=csengeri%20imre&pg=452&layout=s

4 Lépefalvi, 316–318. o.

5 A magyar nemzet aranykönyve. Bp., 1921, 204. o.

6 Deme Andrásné, Csengeri Imre Erzsébet lányának szíves közlése alapján.

mal feküdt kórházban, és sebesülései között kardtól, golyótól, repesztől szerzett sérüléseket is viselt magán, több repeszt haláláig hordozott testében. Legsúlyosabb sérülése tüdőlövéstől származott, de többi sebesülésének következményei is haláláig kihatottak egészségi állapotára.

A háború után – felvétel a Vitézi Rendbe

Köszönhetően kapott elismeréseinek, neve szélesebb körben ismertté vált. A legénységi állományúak között elsőként avatták a Vitézi Rend tagjává,⁹ így résztvevője volt az első nyilvános vitézavatásnak, valamint tagja volt az első 24, vitézi telket nyert jelöltnek is.¹⁰ Sok egykori 39-es bajtársa is ekkor nyert vitézi címet. Az ünnepségre 1921. augusztus 21-én került sor.¹¹

Ezt megelőzően, 1921. május 22-én jelen volt a Vitézi Rend vezetőinek avatásán, már mint majdan avatandó, vitézi telket kapó katona. A vitézi telkről szóló adománylevele 1921. május 21-én kelt. Ennek megfelelően részére a vajai, 461. számú telekkönyvi betétben foglalt 1066/3 helyrajzi számú, 15 katasztrális hold terjedelmű vitézi telek adományozása (8,5 hektár) történt meg.¹²

Az egyébként hajdúnánási katona a felajánlott földek közül Vaja mellett választott magának, vállalva ezzel a költözést is. Úgy tartotta, hogy az általa bőtermőnek tartott hajdúnánási földek esőben gazdagabb időjárás esetén gyakorta belvizessé válnak, ezért azoknál némileg homokosabb földeket szeretett volna. Választott településén – mivel első felesége, Csengeri Irén elhunyt –, új házastársra talált a vajai (egyébként árva) Orosz Erzsébet (1904–1978) személyében.

Élet a háború után

Csengeri Imre először tanyán lakott, majd sikerült házat vásárolnia Vaján,

Csengeri Imre sírja

a Damjanich utcában. A Vitézi Rend, amíg a gazdaság meg nem erősödött, még lovakat is biztosított részükre. Arany Vitézségi Érmét – mely után járadékban részesült – időközben eladta. A kapott pénzt szülei házának tehermentesítésére fordította.¹³

Azt a területet, amelyen gazdálkodott, a mai napig Csengeri-dülöként, vagy Csengeri-sarokként ismerik a helyiek.¹⁴ A gazdálkodás sikerét bizonyítja, hogy 1924 novemberében már részt vett Debrecenben, a Tiszántúli Mezőgazdasági Kamara által rendezett tengeri- (kukorica-) kiállításon, ahol bánkúti fajtával szerepelt.¹⁵

Élete gazdálkodással telt, ami mellett leventeoktató is volt. Nagy tiszteletben tartották, és nemzeti uramnak szólították. A helyi hivatalokban sorban állnia sem kellett, mindig előre szólították. Nagy örömet lelte négy gyermekében. Sokszor mondogatta, hogy csak legkisebb lányának, Erzsikének a lakodalmát szeretné még megélni. A fronton szerzett számtalan sérülése miatt azonban állandó egészségi problémái voltak. Bár később több alkalommal is behívták katonai szolgálatra, egészségi állapota miatt azonnal elbocsájtották. Karsebével sokat szenvedett, míg végül felesége Debrecenbe vitte egy olyan orvoshoz, akivel még az ezred első világháborús időszakából ismerték egymást. Az orvos azt mondta, ha hamarabb felkeresik, talán amputálással még menthető lett volna a hős élete, így viszont gyógyulása már csak az égben lehet.

Csengeri Imre tartalékos tisztelyettes, a cs. és kir. 39. gyalogezred történetének kétségtelenül egyik legvitézebb katonája 1941. szeptember 4-én adta vissza lelkét teremtőjének. Mivel a harcmezőn szerzett sebesüléseinek következtében hunyt el, hősi halottként kell tekintenünk rá. Ágyának végében ott zokogott legkisebb, általa nagyon szeretett nyolcéves kislánya. Nem adatott meg édesapjának, hogy örömapa lehessen a lakodalmán... A vitézi címet az 1927-ben született Imre fia örökölte.

Temetése olyan volt, amire a kis településen nem sok példa akadt. Megjelentek a Vitézi Rend képviselői, illetve természetesen egykori leventéi, akik koporsóját vitték a sírhoz. Sírja ma felújítva, a család által gondozottan állít emléket a hősnek.

Temetése olyan volt, amire a kis településen nem sok példa akadt. Megjelentek a Vitézi Rend képviselői, illetve természetesen egykori leventéi, akik koporsóját vitték a sírhoz. Sírja ma felújítva, a család által gondozottan állít emléket a hősnek.

1945 után a hős emlékét csak a család őrizte tovább. Fegyverét elásták (kútba dobták?), félve a retorzióktól. A kapott földet elvitte a kollektivizálás, szétszóródtak az emlékek is. Feleségét idős korában az Őrben élő Erzsébet lánya ápolta. Sírja is ott található.

Egyszer valaki azt mondta özvegyének: „Meglátja, a férjéről egyszer a gyerekek tanulni fognak az iskolában.” Ha még ez nem is érkezett el, emlékét veszni nem hagyhatjuk. Amikor e sorok írójaként legkisebb lányát, a mára már idős Erzsébet nénit felkerestem, ő azt mondta, már napok óta édesapja jár állandóan az eszében, és nem tudta, miért van ez. Most már tudja: „nagy az Isten hatalma”! Azért volt ez, mert nekem kellett érkezni hozzá! Magam is így gondolom! Újabb 39-es bajtárs történetét kapcsolhatjuk az ezred történetéhez, akinek vitézsége és élete példakép kell hogy legyen mindannyiunk előtt!

Vitéz Csengeri Imre – 39-es tisztelyettes –, nyugodj békében!

Köszönöm a Csengeri család közreműködését az irás létrejöttében!

A szöveg teljes terjedelmében a www.39gyalogezred.hu oldalon olvasható.

Kiss Róbert zászlós

Fotó: a szerző felvétele és archív

9 Királydaróci Daróczy Zoltán: *A vitézi intézmény* https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/MagyarKatonaiKozlony_1921/?query=csengeri%20imre&pg=608&layout=s

10 Friss Újság, 1921. május 24. https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/FrissUjsag_1921_05/?query=csengeri%20imre%20&pg=79&layout=s

11 *Oklevél a vitézzé avatásról.* A család birtokában.

12 *A Kormányzó Adománylevele.* Kelt 1921. május 21-én. A család birtokában.

13 Deme Andrásné, Csengeri Imre Erzsébet lányának szíves közlése alapján.

14 Csengeri Imréné és Csengeri Imre szíves közlése alapján (unokájának felesége, illetve dédunokája).

15 Nyírvidék, 1924. november 19. https://library.hungaricana.hu/hu/view/Nyirvidek_1924_11/?query=csengeri%20imre&pg=144&layout=s